УДК 351
DOI https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-4-4

О. Л. Дурман
кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проведений історичний аналіз становлення зовнішньополітичного курсу України. Зазначено, що незалежність Україна здобула у 1991 році, що кардинально змінило геополітичну мапу світу. Витоки ж української зовнішньої політики є значно глибшими, а саме на стику візантійської і римської традицій, що лежать в основі усіх сучасних європейських держав.

Досліджено, що Давньоукраїнська держава підтримувала активні відносини з Візантією, Святим Престолом, Германською імперією, Польщею, Угорщиною, Францією, скандинавськими державами. Після занепаду і розпаду Давньоукраїнської держави реальний поступ української дипломатії став особливо помітним у Козацьку добу.

Вказано, що повноправною учасницею міжнародного життя Українська держава стала тільки із набуттям суверенності і взяттям на себе відповідальності за виконання тих міжнародних домовленостей, які були закладені Українською РСР ще за часів Радянського Союзу. Розкрито, що сучасним зовнішньополітичним вектором України є Європейський Союз і НАТО, відповідальним за зовнішньополітичний курс країни є Президент України, а безпосереднє керівництво зовнішньополітичними діями та дипломатичною службою держави уряд здійснює через Міністерство закордонних справ.

Створення і становлення Міністерства закордонних справ України, як повноцінної державної структури, має теж свій історичний досвід. Підвалини української зовнішньополітичної служби закладено у 1918 році, коли було досягнуто декількох важливих дипломатичних результатів, створено ефективну структуру українського МЗС і розвинену законодавчу базу зовнішньополітичної діяльності.

За роки незалежності Україна набула значного досвіду у формуванні зовнішньополітичного курсу і законодавчо закріпила своє прагнення до євроінтеграції та вступу до Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Встановлено, що загальна оцінка реалізації зовнішньої політики за останні роки підвищилась. Серед позитивів, які прослідковуються, можна відзначити активізацію роботи інституцій, які формують і реалізовують зовнішню політику за пріоритетними напрямами. Втім, залишається низьким рівень стратегічного бачення розвитку зовнішньополітичних напрямів.

Зазначено, що, досліджуючи хід історії розвитку зовнішньої політики України, можна спостерігати глобальні зрушення та позитивну тенденцію щодо розвитку її зовнішньополітичних зв'язків, переорієнтацію на засади цінностей західної демократії та серйозну участь у світовій політиці.

Ключові слова: *зовнішня політика, становлення зовнішньополітичних структур України, Міністерство закордонних справ України, суверенна Україна, євроінтеграційний вектор, НАТО.*

Постановка проблеми. 24 серпня 1991 року відбулася подія, про яку мріяли багато поколінь українців – на карті Європи з'явилася незалежна Україна. Набуття Україною державної самостійності посилило значення міжнародних факторів у її розвитку.

Суверенна Україна спрямовує зовнішню політику на зміцнення миру і стабільності у світі через захист національних інтересів і власної безпеки. Зовнішньополітична діяльність держави спирається на засади міжнародного права: повагу суверенітету, рівноправність, невтручання у внутрішні справи одне одного, визнання територіальної цілісності та непорушності існуючих кордонів, розвиток широкомасштабного співробітництва, відмову від

© Дурман О. Л., 2019

загрози силою та її застосування, захист прав людини тощо.

Загальна оцінка реалізації зовнішньої політики в останні роки покращилася. Серед позитивів, які прослідковуються, можна відзначити активізацію роботи інституцій, які формують та реалізовують зовнішню політику за пріоритетними напрямами. Втім, залишається низьким рівень стратегічного бачення розвитку зовнішньополітичних напрямів.

Аналіз основних напрямків зовнішньої політики України у період становлення незалежності України з метою дослідження історичних засад формування зовнішньої політики набуває особливої актуальності в умовах запровадження в Україні європейської моделі держави та ведення зовнішньої політики. З огляду на це особливої уваги заслуговує вивчення досвіду створення зовнішньої політики та структур, відповідних за її формування і реалізацію, для розробки адекватної національним інтересам зовнішньої політики у сучасному динамічному та взаємопов'язаному глобалізаційному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За роки незалежності в Україні з'явилося багато праць із проблем становлення основних принципів і концептуальних засад зовнішньої політики нашої держави, розвитку двосторонніх міждержавних відносин, діяльності у міжнародних організаціях. Цим питанням присвятили свої роботи О. Івченко [1], В. Головченко [2], Б. Корнєєнко [3], А. Зленко [4], С. Віднянський [5], Ю. Макар [6], М. Алексієвець [7].

Мета статті. Головною метою дослідження є історичний аналіз становлення зовнішньої політики незалежної України та зовнішньополітичної служби, які здійснює керівництво цією політикою.

Виклад основного матеріалу. Україна стала незалежною державою в умовах, коли світ радикально змінився. Можна стверджувати, що її суверенізація відбулася завдяки цій системній трансформації. Набуття Україною незалежності кардинально змінило й геополітичну мапу світу.

У XX ст., після закінчення Першої світової війни 1918 року, розпаду існуючих до її початку світових імперій і розколу Європи після Другої світової війни 1945 року на два антагоністичні воєнно-політичні блоки, крах Радянського Союзу й здобуття незалежності України та інших союзних республік стали третьою за значенням історичною подією, яка докорінно перекроювала стратегічні вибудовування Старого Світу в прямому й переносному сенсі і формувала нові вектори зовнішньої політики новостворених суверенних держав, у тому числі й української.

Проте витоки української зовнішньої політики є значно глибшими. Її коріння слід шукати на стику візантійської і римської традицій, що лежать в основі усіх сучасних європейських держав. Особливо розгалуженими і динамічними зовнішні відносини стали в часи правління князя Ярослава Мудрого (1019–1054). Він активно використовував поширений у часи Середньовіччя метод здійснення дипломатії – укладання династичних шлюбів. На той час князь Давньоруської держави мав родинні зв'язки з візантійським імператором Константином IX Мономахом, французьким королем Генріхом I, норвезьким королем Гаральдом Суворим, угорським королем Андрашом I і краківським князем Казимиром [8].

Після занепаду і розпаду Давньоукраїнської держави реальний поступ української дипломатії став особливо помітним у Козацьку добу. Розпочавши своє формування у першій половині XVI ст., українське козацтво поступово перетворилося на носія національної державності. На початку XVII ст. Військо Запорізьке стало суб'єктом міжнародних відносин, упливовим військово-політичним фактором у Східній і Південно-Східній Європі. Після укладення у 1594 році договору з представниками «Священної ліги» про спільну боротьбу проти Османської імперії Січ уперше за свою історію стала повноправним учасником міжнародної коаліції.

З приходом гетьмана Богдана Хмельницького, який, за словами іноземців, «вільно розмовляв польською, руською, турецькою мовами і латиною, мав тонкий і проникливий розум, був терпеливий і хитрий» [9], а головне у зв'язку з його військовими перемогами, міжнародні контакти козацтва суттєво активізувалися і розширилися. Однак, зусиль гетьмана, в тому числі і дипломатичних, виявилося замало, щоб забезпечити Україні незалежність. Після Хмельницького найбільший унесок у становлення і розвиток української дипломатії зробили гетьмани Іван Виговський, Іван Мазепа і Пилип Орлик [10]. Наступний шанс в української дипломатії з'явиться аж через три століття [8].

Створення і становлення Міністерства закордонних справ України як повноцінної державної структури пов'язане з проголошенням 10 червня 1917 року I Універсалу Української

Центральної Ради [11] і створенням Української Народної Республіки (УНР).

22 грудня 1917 року Голова Генерального Секретаріату Української Народної Республіки, проголошеної III Універсалом Центральної Ради [12], Володимир Винниченко і Генеральний секретар із міжнаціональних справ Олександр Шульгін підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ», який цього ж дня був схвалений на засіданні Уряду УНР [8]. Цим документом визначилися обов'язки Генерального секретарства міжнародних справ: «здійснення міжнародних відносин держави, охорона інтересів українських громадян поза межами УНР, тимчасово – загальне влаштування національних непорозумінь у межах УНР».

За час діяльності Центральної Ради було розпочато налагодження контактів з державами світу. Зокрема, у грудні 1917 року український уряд налагодив зв'язки з країнами Антанти, приймаючи представників Франції («Генеральний комісар Франції при уряді України») та Великої Британії («Представник Великої Британії»). Наприкінці грудня 1917 року українська делегація взяла участь у мирних переговорах у Бресті, де 27 січня 1918 року було підписано перший мирний договір у Світовій війні [8].

Важливий імпульс подальшому розвитку української зовнішньополітичної служби надав оприлюднений 12 січня 1918 року IV Універсал Центральної Ради [13], в якому УНР проголошувалася «самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу». Саме в цей час розпочинається активна робота над створенням мережі дипломатично-консульських установ, діяльність яких регулювалася державними законами та нормативними документами Генерального секретарства міжнародних справ (згодом – Міністерства закордонних справ); формуванням відповідної правової бази дипломатичної діяльності (навесні 1918 року співробітниками цієї установи було підготовлено проект Закону «Про закордонні установи УНР»); підготовкою дипломатичних кадрів.

З приходом до влади 28 квітня 1918 року гетьмана Української держави Павла Скоропадського український уряд продовжив розбудову національної зовнішньополітичної служби. Було визначено три основні напрями зовнішньої політики: «встановлення дружніх відносин із країнами Четвертого Союзу; вирішення спірних територіальних проблем із сусідніми державами; встановлення дипломатичних відносин із нейтральними державами».

За час діяльності Гетьманського уряду розширилося коло країн, з якими було встановлено дипломатичні відносини. Зокрема, Українська держава започаткувала роботу своїх дипломатичних місій у Румунії, Фінляндії, Швейцарії, Швеції (загалом до 10 держав), а також прийняла понад 20 повноважних представників зарубіжних країн (Австро-Угорщини, Болгарії, Грузії, Німеччини, Туреччини, Польщі, Румунії, Фінляндії та інших).

Вагомий внесок у розвиток української зовнішньополітичної служби зробив міністр закордонних справ Дмитро Дорошенко, який очолив міністерство у травні 1918 року. Саме він досяг важливих дипломатичних результатів, створив ефективну структуру українського МЗС і розвинув законодавчу базу зовнішньополітичної діяльності. У червні 1918 року було прийнято Закон «Про посольства і місії Української держави», в липні цього ж року – Закон «Про українську консульську службу». За період Гетьманського уряду розпочали діяльність перші вітчизняні консульські курси – навчальні заклади, які були покликані забезпечити державу дипломатичними і консульськими фахівцями [14].

Зі створенням Другого республіканського уряду (Директорії), сформованого в грудні 1918 року, дипломатичні контакти попередніх українських урядів були значною мірою збережені, а подеколи й розширені. Зокрема, Директорія, першим Міністром закордонних справ якої став Володимир Чехівський, направила своїх дипломатичних представників до Бельгії, Великої Британії, Греції, Італії, США, відкрила посольства в Естонії, Латвії, Чехо-Словаччині, Угорщині. Українська держава була представлена у Ватикані.

Основна діяльність українських дипломатичних представництв і спеціальних делегацій УНР була спрямована на те, щоб забезпечити визнання України та заручитися міжнародною підтримкою у її державницьких прагненнях. Дипломатичні установи УНР здійснювали широку інформаційну та видавничу роботу, а також виконували основні консульські функції. В країнах, де перебували українські полонені, було організовано їхнє повернення на Батьківщину; при представництвах у Берліні, Відні й Римі існували військово-санітарні місії військовополонених [8].

Невід'ємною сторінкою в історію української дипломатії була зовнішньополітична діяльність Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Першого листопада 1918 року в результаті збройного повстання до влади у Львові прийшла Національна Рада, яка 13 листопада прийняла Тимчасовий Основний Закон про самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської імперії та утворення самостійної держави. Зовнішньополітична діяльність ЗУНР головним чином зводилася до двох ключових напрямів: відносини з Наддніпрянською Україною, тобто Українською Народною Республікою, та державами Антанти. Керуючись спільним прагненням до історичного об'єднання українських земель у соборній державі, 22 січня 1919 року представники обох урядів привселюдно проголосили Акт злуки УНР та ЗУНР.

За час своєї діяльності уряд ЗУНР налагодив широкі дипломатичні контакти, відкривши власні представництва в Австрії, Італії, Німеччині, Угорщині, Чехо-Словаччині, Югославії. Спеціальні місії були направлені до держав, де перебувала значна кількість української еміграції – Канади, США, Бразилії. У липні 1919 року уряд ЗУНР відрядив окрему делегацію на Паризькі мирні переговори, де представники ЗУНР активно співпрацювали з дипломатичною місією УНР.

Одночасно із державотворчими зусиллями, яких докладали уряди УНР та ЗУНР, Гетьманату та Директорії, вже починаючи з липня 1917 року відбувалося формування паралельних державних структур Радянської України. З початку її формування виконання «зовнішньополітичних функцій» було певною мірою покладене на Народне секретарство міжнаціональних справ, яке згодом було перетворене на Народне секретарство міжнародних справ [8]. У січні 1919 року було сформовано Раду народних комісарів УСРР, керівником якої став Християн Раковський, одночасно очоливши НКЗС радянської України.

За час своєї діяльності уряд УСРР розгорнув мережу власних дипломатичних представництв. Зокрема, представники УСРР перебували у Варшаві, Берліні, Празі. Щодо іноземних дипломатичних посланників при уряді радянської України, то серед них були представники Польщі, а також Австрії, Німеччини, Чехо-Словаччини, які опікувалися переважно торговельно-економічними та консульськими питаннями. У цей період діяльність Наркомату закордонних справ УСРР була в основному спрямована на розвиток дипломатичних відносин з іншими державами, вдосконалення внутрішнього законодавства в межах компетенції наркомату, підтримку контактів із представництвами іноземних держав в УСРР.

Ситуація кардинально змінилася після утворення в грудні 1922 року Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Всі зовнішньополітичні, економічні, торговельні зв'язки України невдовзі перейшли у підпорядкування союзного центру, а УСРР була позбавлена права на власну зовнішньополітичну діяльність [8]. Ще 18 жовтня 1922 року ЦК КП(б)У прийняв Постанову «Про згортання апарату НКЗС УСРР», повноваження якого мали бути передані союзному наркомату [15]. Незважаючи на спроби протидіяти цьому рішенню, НКЗС УСРР було офіційно ліквідовано 20 вересня 1923 року. Таким чином, на початку 20-х років XX ст. Україна втратила не лише державність (спочатку фактичну, а потім і формальну), але й на довгі роки позбулася можливості формувати і втілювати власну зовнішню політику.

У зв'язку з необхідністю підвищення ролі Радянського Союзу в післявоєнному світі 1 лютого 1944 року сесія Верховної Ради СРСР прийняла Закон «Про надання Союзним Республікам повноважень у галузі зовнішніх відносин та про перетворення у зв'язку з цим Народного Комісаріату Закордонних Справ із загальносоюзного в союзно-республіканський народний комісаріат». Цим актом після 20-річної перерви були формально поновлені права союзних республік у сфері зовнішньополітичної діяльності. 5 лютого 1944 року було прийнято постанови Політбюро ЦК КП(б) України і укази Президії Верховної Ради УРСР про утворення українського НКЗС.

Як зазначає більшість дослідників, це було зроблено для максимізації можливого впливу Радянського Союзу на роботу Організації Об'єднаних Націй (ООН). Саме тому міжнародна діяльність України в період 1944–1990 років була в основному зорієнтована на участь в ООН, що давало можливість, хоча й символічну та обмежену, інформувати світову громадськість про життя України, брати участь в обговоренні світових і регіональних проблем, здобувати досвід у сфері багатосторонньої дипломатії [16].

Як держава-засновниця ООН Україна (Українська РСР) брала участь у розробці Статуту цієї організації, формуванні її структури, орга-

нів та установ. У 1948–1949 і 1984–1985 роках Україна обиралася непостійним членом Ради Безпеки ООН. Лише у 2000–2001 та 2016–2017 роках наша держава діяла як незалежний учасник міжнародних відносин [17]. Серед проблем, які вирішувалися ООН за активної участі України, були проблеми роззброєння, зокрема заборони хімічної зброї, незастосування сили, демілітаризації космосу, ліквідації залишків колоніалізму, заборони найманства. На 45-й сесії ГА ООН (1990 рік) 126 країн прийняли резолюцію про міжнародне співробітництво з подолання наслідків Чорнобильської аварії. В 1945-1990 рр. участь УРСР у міжнародних організаціях, в першу чергу ООН, керувалася Москвою. Водночас працівники української зовнішньополітичної служби здобували необхідний фаховий досвід.

Новий історичний етап у розвитку української дипломатії розпочався 16 липня 1990 року, коли Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України [18]. У ній зазначалося, що Україна «як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні відносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій...». Україна «виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах».

Після прийняття історичного Акта про незалежність України [19] 24 серпня 1991 року перед Міністерством закордонних справ України постали цілком нові завдання, пов'язані з визнанням України міжнародним співтовариством, встановленням дипломатичних відносин, створенням ефективної мережі власних дипломатичних і консульських представництв, розбудовою повноцінних двосторонніх відносин із зарубіжними країнами, набуттям членства і утвердженням у провідних міжнародних організаціях.

Здобуття незалежності Україною синхронізувалося у часі з періодом закінчення «холодної війни» та започаткуванням так званого нового міжнародного порядку в умовах прискореної глобалізації світу, внаслідок чого країна опинилася в центрі масштабних геополітичних зрушень. Саме це поставило її перед викликом ефективної адаптації до об'єктивно існуючих умов новітньої системи міжнародних відносин, визначило деякі особливості вироблення зовнішньополітичного курсу незалежної України.

Повноправною учасницею міжнародного життя Україна стала тільки зі набуттям суверенності – 17 вересня 1992 року. Країна приєдналася до Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів (1978 рік) [20], тобто взяла на себе відповідальність за виконання тих міжнародних домовленостей, які були закладені Українською РСР ще за часів Радянського Союзу. За перші роки незалежності Україну визнало понад 170 зарубіжних країн. Практично з усіма ними встановлені дипломатичні відносини та активно розвивається двостороннє співробітництво. Україна створила ефективну мережу власних дипломатичних і консульських представництв.

2 липня 1993 року Верховна Рада України схвалила Основні напрями зовнішньої політики України, де передбачила її суб'єктність у відносинах з іншими державами, а вже у 1996 році в новій Конституції закріпила повноваження по формуванню зовнішньополітичного курсу України за Президентом України. Згідно Конституції України [21] відповідальним за зовнішньополітичний курс країни є Президент України, який є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, дотримання Конституції України [10], прав і свобод людини і громадянина. Президент України є главою держави і виступає від її імені, представляє країну в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори від імені народу України; приймає рішення про визнання іноземних держав.

Президент України як глава держави має досить широкі повноваження в галузі здійснення зовнішньої політики. Окрім вищезазначених повноважень, Президент України звертається з посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України і в інших державах і при міжнародних організаціях, приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав, вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних Сил України у разі збройної агресії проти України тощо.

Безпосереднє керівництво зовнішньополітичними діями та дипломатичною службою держави уряд здійснює через Міністерство

закордонних справ, керівникові якого дає прямі доручення і контролює їх виконання. Міністр закордонних справ, згідно зі своїми повноваженнями і функціями, здійснює повсякденну оперативну діяльність у галузі зовнішніх відносин держави без будь-яких спеціальних на кожен випадок повноважень. Міністр закордонних справ може представляти свою державу і уряд на засіданнях Генеральної Асамблеї ООН, Ради Безпеки ООН тощо.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України» [22] «Міністерство закордонних справ України (МЗС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МЗС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх відносин».

За роки незалежності українською владою було прийнято багато законодавчих і підзаконних актів, укладено чимало багатосторонніх і двосторонніх угод, держава стала членом багатьох міжнародних організацій. Набуття Україною повноправного членства в ЄС проголошується стратегічною метою, а отримання статусу – головним зовнішньополітичним пріоритетом держави. 2005-й рік залишив помітні віхи в процесі реалізації європейських та євроатлантичних інтеграційних устремлінь України. Це, наприклад, надання Європейським Союзом Україні статусу країни з ринковою економікою [23].

Стрижнем стратегії економічного та соціального розвитку на період до 2015 року повинно було стати створення реальних передумов розв'язання основного геополітичного завдання нашої держави – вступу України до Європейського Союзу (ЄС). На думку авторів дослідження «Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції», ця мета мала стати додатковим потужним стимулом і каталізатором відповідних соціально-економічних і політичних перетворень. Разом зі вступом України до Світової організації торгівлі (СОТ) та формуванням взаємовигідних відносин із партнерами по СНД (Співдружність незалежних держав) вона мала стати чинником, який зміцнить економічний потенціал, виведе національну економіку на якісно новий рівень.

Після подій 2013–2014 років (відмова Президента Віктора Януковича від підписання Угоди про асоціацію Україна-ЄС, другий Майдан, події на сході України та анексія Криму тощо) Україна змінила принципи свого стратегічного розвитку та спрямувала погляди на ЄС, дистанціювавшись від СНД та Митного Союзу. У підписаній 2015 року Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» [24] вказувалося, що метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

Необхідно враховувати, що входження до регіональних інтеграційних об'єднань і міжнародних організацій для України можливе лише на паритетній основі, із забезпеченням пріоритету національних інтересів і національної безпеки, на базі відповідальності влади перед українськими громадянами і бізнес-спільнотою щодо забезпечення їхніх інтересів як на внутрішньому, так і на європейському просторі [25].

Україна де-юре не є державою-членом співдружності (у 1993 році вона не підписала Статут СНД), але має статус держави-засновниці та держави-учасниці СНД. Починаючи з квітня 2014 року, співробітництво України в рамках СНД було зведено до мінімуму, країна вийшла з низки багатосторонніх угод у рамках СНД та припинила членство у багатьох органах галузевого співробітництва.

Незабезпечення паритетності, зміна пріоритетів та інтересів призвели до того, що у 2018 році був підписаний Указ Президента України про остаточне припинення участі України в роботі статутних органів Співдружності Незалежних Держав та припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у її рамках 26]. Такий же підхід був підтриманий і в 2019 році із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [27].

Зовнішньополітичні пріоритети, оголошені президентом В. Зеленським на зустрічі з Президентом Європейської Комісії Ж.-К. Юнкером, залишаються без змін – ЄС та НАТО [28]. Ці переговори, під час яких було також обговорено широке коло питань взаємодії України та Європейського Союзу, засвідчили обопільну зацікавленість сторін у подальшій розбудові співпраці за всіма напрямами, що становлять взаємний

інтерес. Це також підтвердив і діючий Міністр закордонних справ В. Пристайко на зустрічі з Високим представником ЄС із закордонних справ і безпекової політики Ж. Боррелєм [29].

Висновки і пропозиції. Досліджуючи хід історії розвитку зовнішньої політики української держави та становлення її зовнішньополітичних структур, можна спостерігати глобальні зрушення та позитивну тенденцію щодо розвитку зовнішньополітичних зв'язків, переорієнтації української держави на засади цінностей західної демократії та серйозної участі у світовій політиці.

За роки незалежності Україна набула значного досвіду формування зовнішньополітичного курсу. В той же час залишається проблемою формування дієвих механізмів забезпечення суб'єктності зовнішньополітичного курсу України, чому будуть присвячені подальші розвідки автора.

Список використаної літератури:

1. Івченко О. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан. К. : «РІЦ УАННП», 1997. 688 с.
2. Головченко В. Історія української дипломатії XX століття у постатях. К., 2001. 266 с.
3. Корнєєнко Б.І. Спогади посла (перші кроки української дипломатії). К., 2005. 256 с.
4. Зленко А.М. Дипломатія і політика України в процесі динамічних геополітичних змін. Харків, 2003. 559 с.
5. Віднянський С. Незалежна Україна: 20 років між Європою та Євразією. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л.М. Алексієвець. Вип. 6–7: 20-й річниці Незалежності України присвячується. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. С. 24–38.
6. Макар Ю. Зовнішня політика України: наміри і реалії. Україна-Європа-Світ. Вип. 1 : Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л.М. Алексієвець. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2008. С. 189–198.
7. Алексієвець М. Цивілізаційні аспекти еволюції української зовнішньої політики в період незалежності. Україна-Європа-Світ. Вип. 3 : Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л.М. Алексієвець. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. С. 11–24.
8. Історія та традиції зовнішньополітичної служби України. URL: https://mfa.gov.ua/ua/about-mfa/history.
9. Меріме П. Богдан Хмельницький. Боплан Гійом Левассер де. Опис України. Проспер Меріме. Богдан Хмельницький. Львів : Каменяр. 1990. С. 141–301.
10. Меріме П. Українські козаки та їхні останні гетьмани. Боплан Гійом Левассер де. Опис України. Проспер Меріме. Богдан Хмельницький. Львів : Каменяр. 1990. С. 115–141.
11. Універсал української центральної ради до українського народу, на Україні й поза Україною (I). URL: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-1.html.
12. Універсал української центральної ради (III). URL: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html.
13. Універсал Української Центральної Ради (IV). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18.
14. В.Ф. Солдатенко. Дорошенко Дмитро Іванович//Українськадипломатичнаенциклопедія: У 2-х т. / Редкол. : Л.В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.
15. Головченко В.І. Народний комісаріат закордонних справ УСРР // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2010. Т. 7. 728 с.
16. Кулінич М. Постійне представництво України при ООН // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. К. :Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
17. Ukraine elected non-permanent member of UN Security Council. URL: https://www.unian.info/politics/1153572-ukraine-elected-non-permanent-member-of-un-security-council.html.
18. Декларація про державний суверенітет України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12.
19. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року № 1427-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12.
20. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_185.
21. Конституція України : Головний Закон України від 28 вересня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.
22. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 281. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF.
23. Європейський Союз та його роль. URL: http://ukrstat.org/uk/nato/program.htm.
24. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.
25. Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004–2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції». URL:

http://www.gov.lica.com.ua/b_text.php?-type=3&id=200656&base=1.
26. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 травня 2018 року «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав» : Указ Президента України від 19.05.2018 р. №139/2018. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1392018-24202.
27. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2.
28. Президент України Володимир Зеленський зустрівся з Президентом Європейської Комісії Жан-Клодом Юнкером. URL: https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-volodimir-zelenskij-zustrivsya-z-preziden-55761.
29. Вадим Пристайко зустрівся з Високим представником ЄС із закордонних справ і безпекової політики Жозепом Боррелєм. URL: https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/76422-vadim-pristajko-zustrivsya-z-visokim-predstavnikom-jes-iz-zakordonnih-sprav-i-bezpekovoji-politiki-zhozepom-borrelem.

Durman O. L. Analysis of formation of foreign policy of Ukraine: a historical aspect

The article provides a historical analysis of the formation of the foreign policy of Ukraine. It has been established that the overall assessment of recent years for the implementation of foreign policy has increased. Among the positives that can be traced, one can note the intensification of the work of institutions that formulate and implement foreign policy in priority areas. However, the level of strategic vision of the development of foreign policy directions remains low. It is noted that Ukraine gained independence in 1991, radically changed the geopolitical map of the world.

However, the origins of Ukrainian foreign policy are much deeper, namely at the junction of the Byzantine and Roman traditions that underlie all modern European states. It is proved that the ancient Ukrainian state maintained active relations with Byzantium, the Holy See, the German Empire, Poland, Hungary, France, and the Scandinavian states. After the decline and collapse of the ancient Ukrainian state, the real progress of Ukrainian diplomacy became especially noticeable on the Cossack day.

The review that the Ukrainian state became a full-fledged participant in international life only with the acquisition of sovereignty and taking responsibility for the implementation of those international agreements that were laid down by the Ukrainian SSR even within the Soviet Union. It is revealed that the modern foreign policy vector of Ukraine is the European Union and NATO, the President of Ukraine is responsible for the country's foreign policy, and the government directly directs foreign policy activities and the diplomatic service of the state through the Ministry of Foreign The creation and establishment of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine as a full-fledged state structure also has its own historical experience.

It is noted that by examining the history of the development of the foreign policy of the Ukrainian state, one can observe global shifts and a positive trend in the development of foreign policy relations, the reorientation of the Ukrainian state on the principles of Western democracy and serious participation in world politics, and over the years of independence of Ukraine has gained significant experience in the formation of the foreign policy.

Key words: *foreign policy, President of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, sovereign Ukraine, European integration vector, NATO.*